

DIOKLECIJANOV PORFIRNI SARKOFAG (?)

Zrinka Buljević

UDK: 04:726.829(497.583Split)“3”

Izvorni znanstveni rad

Zrinka Buljević

Arheološki muzej u Splitu

Dioklecijan je umro između 313. i 316. g. Bio je sahranjen, po svoj prilici, u porfirnom sarkofagu, u mauzoleju svoje splitske rezidencije. Iz izvora je razvidno da je njegov sarkofag bio na svom mjestu sredinom 4. st. (Amijan Marcellin, *Res gestae XVI*, 8, 3-7) odnosno do kasnog 5. st. (Sidonije Apolinar, *Carmen XXIII*, 495-499). Taj je sarkofag uklonjen, dezintegriran po kristijanizaciji mauzoleja, vjerojatno sredinom 6. st. Porfirni se ulomci pronađeni u blizini mauzoleja u 20. st., njih šezdeset, čuvaju u Arheološkom muzeju u Splitu gdje su sustavno obrađeni 2011. g. ne bi li se utvrdila njihova pripadnost. Snimljeni su 3D optičkim skenerom visoke preciznosti u trodimenzionalne modele kako bi se mogli volumno sastavljati u moguću cjelinu.

Dioklecijan se, car od 284. do 305. g., po abdikaciji povukao u privatnost svoje splitske rezidencije u kojoj je umro između 313. i 316. g.¹ Prema Laktanciju, nesklonu carevu suvremeniku, Dioklecijan je – pogođen Konstantinovim nalogom o uklanjanju slika i kipova njegova suvladara Maksimijana, a time, s obzirom na to da su zajedno prikazivani, i njegovima, kao i sudbinom žene i kćeri koje je prognao Maksimin Daja, a on ih, uzalud, nastojao vratiti – umro

¹ Čestitke akademiku Nenadu Cambiju na obljetnici, uz zahvalnost što me je, tijekom nedavnog susreta s prof. dr. Marianne Bergmann i razgledavanja porfirnih ulomaka i dokumentacije, unatoč mojoj nevoljkosti motivirao na objavljivanje novih/starih spoznaja o toj građi.

N. Cambi, *Dioklecijan. Vir prudens, moratus callide et subtilis ili inventor scelerum et machinator omnium malorum. Povijesne kontroverze i današnje dileme; Diocletian. Vir prudens, moratus callide et subtilis ili inventor scelerum et machinator omnium malorum. Historical controversies and current dilemmas*, Split 2016., 27-33, 33, bilj. 57, 58.

izgladnjivanjem, i to prije negoli je Licinije naložio pogubljenje žene mu Priske i kćerke Valerije 314. ili 315. g. u Solunu.² Prema drugim izvorima, osobito prema Berlinskom papirusu iz kojega doznajemo cjeloviti nadnevak, umro je 3. XII. 316. g., vjerojatno skrhan tugom zbog ženine i kćerine smrti.³

Po smrti diviniziran, bio je sahranjen u mauzoleju svoje rezidencije u Splitu (*Spalatum*).⁴ Od vjerodostojnog rimskog povjesničara Amijana Marcelina, iz njegova opisa spletke koja je uključivala preljub, lažnu optužbu za krađu purpurnog zastora s Dioklecijanove grobnice i pogubljenje, saznajemo da je njegov grob neoskrvnut u mauzoleju 356. g., u vrijeme cara Konstancija II.⁵ Konstancije II. 356. g. izdaje dva zakona protiv poganstva kojima se uz prijetnju smrću zabranjuju žrtvovanje i kult u hramovima.⁶ Iste godine, međutim, izdaje zakon kojim strogo zabranjuje povredu grobova.⁷

N. Cambi pretpostavlja, slijedeći H. Kählera,⁸ da je njegov grob porfirni sarkofag, s pokrovom u obliku krova kuće na dvije vode, smješten u istočnoj pravokutnoj niši cele, odstranjen, dezintegriran u 5. ili 6. st., po kristijanizaciji mauzoleja.¹⁰

Prema I. Basiću je mauzolej, u kojem je carev grob smješten u celi ili u kripti,¹¹ opstao bez znatnijih modifikacija sve do 6. st. kada je konvertiran u crkvu.¹² Premda se ne može pouzdano zaključiti kada se u njemu prestao štovati pokojni

² *Ibid.*, 17-20; 110-119: Laktancije, De mortibus persecutorum.

³ *Ibid.*, 118-120, bilj. 385 i 386, 395: Zosim, Historia nova 2, 8, 1, Hieronimi Chronicon ad ann. 316, Consularia Constantinopolitana (Chronica Minora I, 231), te Papyrus Beroliniensis 13296.

⁴ *Ibid.*, 33, 119-121, bilj. 57 (Eutropije IX, 28), 397 (Eutropije, X, XXVIII), 389; cfr. I. Basić, »Nova razmatranja o kristijanizaciji Dioklecijanova mauzoleja«, *Starohrvatska prosvjeta*, III. serija – svezak 43, Split 2016., 165-198, 169.

⁵ *Ibid.*, 121-123, bilj. 403 (Amijan Marcelin, Res gestae XVI, 8, 3-7), 405; I. Basić, *op. cit.* (4), 172, 173, bilj. 20.

⁶ I. Basić, *op. cit.* (4), 173, bilj. 23.

⁷ *Ibid.*, 173, bilj. 24.

⁸ N. Cambi, »Kiparstvo«, u: *Longae Salonae*, Split 2002., 115-174, 142, bilj. 381; H. Kähler, »Domkirche«, Mansel'e armaan. Mélanges Mansel II, Ankara 1974., 809-820, 816.

⁹ Porfir je vulkanska stijena crvene ili purpurne boje, brao se u u kamenolomima Mons Porphyrites ili Mons Porphyreticus, danas Djebel Dukhan, u egipatskoj Istočnoj pustinji, između Nila i Crvenog mora od 1. do 5. st.; osobito su ga cijenili carevi 4.-5. st. i srednjovjekovni vladari: A. A. Vasiliev, »Imperial Porphyry Sarcophagi in Constantinople«, *Dumbarton Oaks Papers* 4, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1948., 1-27; R. Tomber, »Living in the desert: mess kits from Mons Porphyrites, Egypt«, u: N. Crummy (ed.), *Image, Craft and the Classical World. Essays in honour of Donald Bailey and Catherine Johns, Monographies Instrumentum* 29, Montagnac 2005., 55-60, 55; V. A. Maxfield & D.P.S. Peacock, *The Roman Imperial quarries Survey and excavation at Mons Porphyrites 1994-1998. Volume 1: Topography and quarries*, Egyptian Exploration Society Sixty-Seventh Excavation Memoir, London 2001.

¹⁰ N. Cambi, *op. cit.* (1), 121, 123, bilj. 398, 406, sl. 41.

¹¹ I. Basić, *op. cit.* (4), 168, bilj. 5.

¹² *Ibid.*, 168, 181-188, 193; cfr. E. Marin, »Dioklecijanova grobnica«, *Folia archaeologica Balkanica* I. In honorem Verae Bitrakova Grozdanova, Skopje 2006., 371-390, 386-389; drugačije J. Belamarić, *Split – od carske palače do grada*, Split 1997., 29.

car, moguće već od 356. g.¹³ I. Basić drži da su njegovi posmrtni ostaci uklonjeni tek kada je mauzolej kristijaniziran, možda između 469. g. kada ga najkasnije spominje galski biskup i pisac Sidonije Apolinar i sredine 6. st. kada je opremljen kršćanskim namještajem, a najvjerojatnije sredinom 6. st., u vrijeme cara Justinijana, kada je posvećen u kršćanski kulturni objekt namijenjen svetkovanju sv. Kuzme i Damjana; poslije je, po pretvorbi u katedralu, u crkvu unesen kult Bogorodice, sv. Dujma i Anastazija.¹⁴ E. Marin drži da se prenamjena iz mauzoleja u kršćansku crkvu odnosno katedralu dogodila istovremeno, u 1. pol. 7. st., a da joj je prethodilo uklanjanje groba.¹⁵ Pretpostavlja, naime, da je sarkofag bio uništen tijekom Totilina razaranja splitske palače 549. god., nakon čega je mauzolej zatvoren do prenamjene u 1. pol. 7. st.¹⁶ Još je F. Bulić držao, na temelju stihova Sidonija Apolinara, da je Dioklecijanov grob ostao u mauzoleju do kraja 5. st.¹⁷

F. Bulić je pretpostavljao da je Dioklecijan bio pokopan u porfirnom sarkofagu smještenom u središtu cele mauzoleja,¹⁸ dok su u istočnim polukružnim nišama vjerojatno bili predviđeni sarkofazi njegove žene i kćeri.¹⁹ U porfirnim je ulomcima nađenima oko mauzoleja vidio arhitektonske dijelove palače, ulomke stupova²⁰ i podnožja, ne i sarkofaga.²¹ H. Kähler je držao da je car bio pokopan u nefiguralnom porfirnom sarkofagu razbijenom u pretvorbi mauzoleja u kršćansku crkvu, čiji se ostaci čuvaju među drugim porfirnim ulomcima u dvorištu Arheološkog muzeja u Splitu. Dio je ulomaka otkriven poslije požara stare zgrade splitske biskupije 1924. g. sjeverno od mauzoleja odnosno katedrale.²² Uz ograde, zbog fragmentiranosti, pretpostavlja se da je bio oblika kakvog su konstan-

¹³ I. Basić, *op. cit.* (4), 174-175.

¹⁴ *Ibid.*, 178, 194-196, bilj. 44 i 45: Sidonije Apolinar, Carmen XXIII, 495-499.

¹⁵ E. Marin, *op. cit.* (12), 387-389.

¹⁶ *Ibid.*, 375, 377, 387-388, bilj. 31, 82, 83; V. Delonga i M. Bonačić Mandinić, »Faza I.A Razdoblje prvih preinaka«, u: Vedrana Delonga i suradnici, *Prije sjećanja. Arheološka istraživanja u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače u Splitu, 1992. godine, I. dio*, Split 2014., 147-151, 149, bilj. 119, sl. 151, 152.

¹⁷ F. Bulić, Lj. Karaman, *Palača cara Dioklecijana u Splitu*, Zagreb 1927., 24, 71-72, 89-90, bilj. 75.

¹⁸ *Ibid.*, 88-92, 89, bilj. 130.

¹⁹ *Ibid.*, 91-92.

²⁰ Napomenimo ovdje da je ulomak stupa pod inv. br. 70581/7 možda ulomak pronađen sjeverno od Mauzoleja 1906. g., evidentiran pod inv. br. D-423, ulomak je stupa pod inv. br. 70581/8 možda ulomak nađen ispod Vestibula 1906. g. evidentiran pod inv. br. D-422, 70581/9 možda ulomak nađen ispod Vestibula 1906. g. evidentiran pod inv. br. D-421: F. Bulić, »Materiale e provenienza della pietra, delle colonne, nonche delle sfingi del Palazzo di Diocleziano a Spalato e delle colonne ecc. delle basiliche cristiane a Salona«, *Bullettino di archeologia e storia dalmata* 31, Split 1908., 86-110, 102, br. 421, 422, 423; stare su signature, ako i upisane, iščezle, a to su ujedno i jedina tri porfirna ulomka unesena u staru E inventarnu knjigu Arheološkog muzeja u Splitu u koju su upisivani arhitektonski ulomci. Od porfira su u Palači *in situ* sačuvani samo četiri stupa drugog reda u unutrašnjosti mauzoleja.

²¹ F. Bulić, »Il sepolcro di Diocleziano a Split (Spalato)«, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 46, Split 1923., 3-9, 9; F. Bulić, Lj. Karaman, *op. cit.* (17), 90, bilj. 133.

²² F. Bulić, Lj. Karaman, *op. cit.* (17), 17; E. Marin, *op. cit.* (12), 377; isto s dodatkom jedne, prve bilješke: E. Marin, »La tomba di Diocleziano«, *Rendiconti. Atti della Pontificia accademia romana di archeologia* LXXVIII/2005-2006, Roma 2006., 499-526.

Porfirni sarkofag u Arheološkom muzeju u Istanbulu, inv. br. 3154, fotograf: Hans R. Goette

tinopolski sarkofazi.²³ E. Marin je zadnji objavio porfirne ulomke koji bi mogli biti dijelovi sarkofaga, prenesene iz izgorjene Stare biskupije, držeći da je riječ o istima koje je našao Bulić.²⁴ Tri su moguća ulomka vrha pokrova, od kojih jedan moguće akroterija, s uglačanim površinama pod pravim kutom, jedan je ulomak vrha pokrova s uglačanim površinama pod tupim kutom i dva su profilirana ulomka moguće donjeg dijela sanduka.²⁵ Ključni je ulomak onaj čije se površine sijeku pod tupim kutom od 110° prema E. Marinu,²⁶ odnosno 108° prema H. Kähleru.²⁷ I Marin prihvaća Kählerovu interpretaciju oblika sarkofaga s pokrovom u obliku krova kuće na dvije vode kakvi su uobičajeni u konstantinovsko doba i sačuvani u Konstantinopolu;²⁸ i M. Klein drži da je riječ o ulomku pokrova vjerojatno

²³ H. Kähler, »Split i Piazza Armerina – rezidencije dvaju careva – tetrarha«, *URBS 4*, 1961-62, Split 1965., 97-109, 107, bilj. 33.

²⁴ E. Marin, *op. cit.* (12), 377-381.

²⁵ *Ibid.*, 377, sl. 1-3.

²⁶ *Ibid.*, 377, 381, sl. 3.

²⁷ H. Kähler, *op. cit.* (8), 810-811; Z. Buljević, u: Z. Buljević, M. Bonačić Mandinić, A. Duplančić, S. Ivčević, D. Kliškić, A. Piteša, *Split u Arheološkom muzeju u Splitu*, Split 2007, 25, kat. br. 26; E. Marin, *op. cit.* (12), 382, bilj. 41-43; V. Delonga, M. Bonačić Mandinić *op. cit.* (16), sl. 151, 152.

²⁸ A. A. Vasiliev, *op. cit.* (9), 12-14, sl. 5-9, 11; E. Marin, *op. cit.* (12), 381-382, bilj. 40; N.

Porfirni sarkofag u Arheološkom muzeju u Istanbulu, inv. br. 3156, fotograf: Hans R. Goette

Dioklecijanova sarkofaga, a G. Koch da je riječ o glatkom sanduku sarkofaga s pokrovom u obliku krova importiranom iz Aleksandrije.²⁹ Ukoliko je riječ o ulomcima sarkofaga, E. Marin u tri ulomka čije se uglačane površine sijeku pod pravim kutom vidi dijelove drugog, sličnog sarkofaga; u dva profilirana ulomka vidi podnožje jednog od dva sarkofaga – Dioklecijanova ili, moguće, Priskinog.³⁰ Prihvatljive su mu obje hipoteze o smještaju Dioklecijanova sarkofaga, Buličeva u središtu cele i Kählerova u istočnoj niši, te Priskinog u desnoj bočnoj niši.³¹

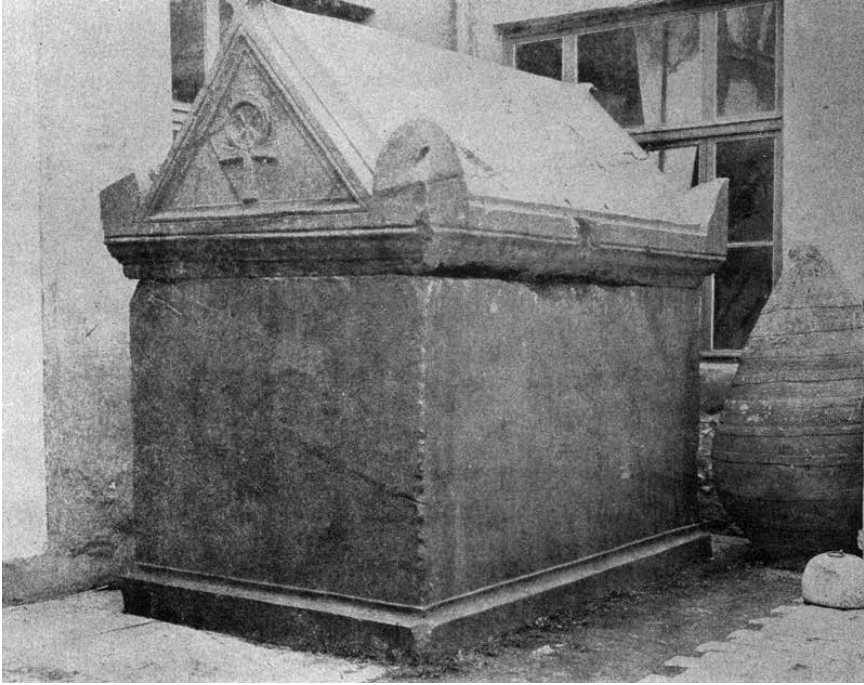
Ti se porfirni ulomci, među njih šezdeset, čuvaju u Arheološkom muzeju u Splitu gdje su sustavno obrađeni 2011. g. ne bi li se utvrdila njihova pripadnost. Svaki je ulomak fotografiran i trodimenzionalno snimljen skenerom viso-

Asutay – Effenberger, A. Effenberger, *Die Porphyrsarkophage der oströmischen Kaiser*, Reichert Verlag Wiesbaden 2006., inv. br. 3154, sl. 6; inv. br. 608, sl. 7, 9; inv. br. 3156, sl. 12, 13.

²⁹ M. J. Klein, *Untersuchungen zu den kaiserlichen Steinebrüchen an Mons Porphyrites und Mons Claudianus in der östlichen Wüste Ägyptens*, Bonn 1988., 87, Nr. E 1; G. Koch, »Sarkophage des 5. und 6. Jahrhunderts im Osten des Römischen Reiches«, *Radovi XIII. međunarodnog kongresa za starokršćansku arheologiju, II*, Città del Vaticano – Split 1998., 439-478, 448, bilj. 75; G. Koch, *Frühchristliche Sarkophage*, München 2000., 546, 557; E. Marin, *op. cit.* (12), 382, bilj. 44, 46, 47.

³⁰ E. Marin, *op. cit.* (12), 375.

³¹ *Ibid.*, 383-384, bilj. 48, 49.

Porfirni sarkofag u Arheološkom muzeju u Istanbulu, inv. br. 608.

ke točnosti (0,2 mm) Konica Minolta VI-910.³² Skeniranje je izvršeno kako bi se porfirni ulomci mogli volumno sastavljati da ukažu na moguću cjelinu kojoj pripadaju. Trodimenzionalni model svakog ulomka može se tako spajati po bilo kojoj površini s kompatibilnim idućim dijelom. Svi su ulomci prvi put inventarizirani i signirani, imaju svoj identifikacijski karton, što je ujedno i njihova prva muzeološka obrada, temeljna za sagledavanje nalaza u osnovnim pogledima, kao i prema boji, strukturi, vrsti obrade i prema obliku, u prepoznatljivoj crtačoj nomenklaturi. Ulomci su grupirani prema boji i teksturi na tip 1 – 3. Tipu 1 pripadaju ulomci od svjetlijeg porfira sa sitnim bijelim zrnima u strukturi materijala,³³ tipu 2 pripadaju ulomci od svjetlijeg porfira s krupnijim bijelim zrnima u strukturi materijala,³⁴ a tipu 3 pripadaju ulomci od tamnijeg porfira s krupnijim bijelim zrnima u strukturi materijala.³⁵ Manipuliranjem ulomcima nije se dobio

³² Izrada i snimanje: Geodata d.o.o. Split: Darije Jakaša, dipl. ing. geod., Ankica Sučić-Marčić, dipl. pov. umj., Danijela Štefanić, dipl. ing. građ., Vlatka Ivanišević, građ. tehn. i IGA-plan d.o.o. Ilijaš: Alija Botić, ing. geod.; Arheološki muzej u Splitu: Branko Pender, voditelj odjela tehničkih poslova, restoratorice Helena Tresić Pavičić i Ivana-Zrinka Bajjić Franković: *Kataloški prikaz 3D skeniranih ulomaka porfira i Modeliranje i možebitno spajanje ulomaka porfira.*

³³ Inv. br. AMS-38373/1-25, 27-29, 31-47.

³⁴ Inv. br. AMS-38373/26, 30, inv. br. AMS-70581/7, 13.

³⁵ Inv. br. AMS-70581/1-6, 8-12.

spoj, pa tako ni debljina.³⁶ Karakter lomova upućuje na namjerno razbijanje.³⁷ Stoga ne možemo znati kojim dijelovima sepulkralne ili kakve druge arhitekture pripadaju. Ovdje su izdvojeni ulomci s obrađenim odnosno fino uglačanim površinama od porfira sa sitnim bijelim zrnima u strukturi materijala, od porfira tipa 1, i to oni kojima se površine sijeku pod pravim ili tupim kutom i profilirani ulomci.³⁸ Ulomci su s jednom,³⁹ dvije ili nijednom uglačanom površinom, dakle komadi bez tragova obrade, ali s tragovima loma.⁴⁰ Ulomak bi, pod inv. br. AMS-38373/2, prethodno signiran s P2, kojemu se površine sijeku pod tupim kutom, mogao biti dio vrha pokrova sarkofaga. Ulomci bi, pod inv. br. AMS-38373/42, AMS-38373/43, AMS-38373/44 prethodno signirani s P 42, P43, P44, kojima se površine sijeku pod pravim kutom, možda mogli biti ulomci sarkofaga. Kada bi to bili dijelovi sarkofaga, onda bi se dva profilirana ulomka, pod inv. br. AMS-38373/1 i AMS-38373/32, prethodno signirani s P1 i P32, mogli uklopiti u njegovu podnožje. Napomenimo ipak da ti ulomci nisu dobro uglačani za razliku od gore navedenih. S obzirom na veličinu ulomaka može se pomišljati i na neku drugu arhitekturu, premda su porfirni sarkofazi bili velikih dimenzija. Površine se ključnog ulomka – onog na temelju kojega je H. Kähler pretpostavio da je riječ o ulomku Dioklecijanova sarkofaga, što slijede svi kasniji istraživači, a koji smo izložili u lapidariju (inv. br. AMS-38373/2, prethodno signiran s P2) – sijeku pod tupim kutom od 110° do 106° 53',⁴¹ te možda najbolje odgovara blago zaobljenu pokrovu sarkofaga u Arheološkom muzeju u Istanbulu pod inv. br. 3154.⁴² Ovim snimanjima, dakle, nije otkriveno ništa bitno novo, ulomci se mogućeg sarkofaga ne spajaju ni po jednoj površini, jedino što su dokumentirani. Za očekivati je da je Dioklecijan bio pokopan upravo u porfirnom sarkofagu. Samo ulomak čije se površine sijeku pod tupim kutom upućuje na tu mogućnost jer je teško zamisliti neki drugi arhitektonski oblik čije se površine sijeku pod tim kutom. S obzirom na izneseno, ne možemo, nažalost, potvrditi pretpostavku o drugim porfirnim ulomcima u Arheološkom muzeju u Splitu kao o dijelovima jednog ili dva sarkofaga, kao što ne možemo zaključiti niti kojem bi drugom arhitektonskom obliku ti ulomci mogli pripadati.

³⁶ Spoj je moguć tek kod nekih ulomaka stupova od porfira tipa 3.

³⁷ N. Cambi, *op. cit.* (1), 121, bilj. 401.

³⁸ Ulomci s više ili manje uglačanim ravnim površinama koje se sijeku pod pravim kutom su AMS-38373/42, AMS-38373/43, AMS-38373/44, prethodno signirani s P 42, P43, P44, te: inv. br. AMS-38373/9 (grubo obrađene površine), inv. br. AMS-38373/13 (fino uglačane površine kojima nedostaje brid sjecišta, inv. br. AMS-38373/28 (jedna grublje, jedna finije obrađena površina), inv. br. AMS-38373/45 (grublje obrađene površine).

³⁹ Ulomci s više ili manje uglačanom jednom ravnom površinom: tip 1: inv. br. AMS-38373/3, 10, 11, 14, 19, 21, 22, 24, 25, 31, 33, 34, 37, 39, 41, 46, 47, tip 2: inv. br. AMS-38373/30, inv. br. AMS-70581/7, 13 (stup), te tip 3 (stup).

⁴⁰ Inv. br. AMS-38373/4-8, 12, 15-18, 20, 23, 26, 27, 29, 35, 36, 38, 40.

⁴¹ I Kähler i Marin točno su izmjerili kut. Naime, stupanj kuta je i 110° i 108° i 106° 53', ovisno o tome gdje se mjeri.

⁴² N. Asutay – Effenberger, A. Effenberger, *op. cit.* (28), sl. 6.

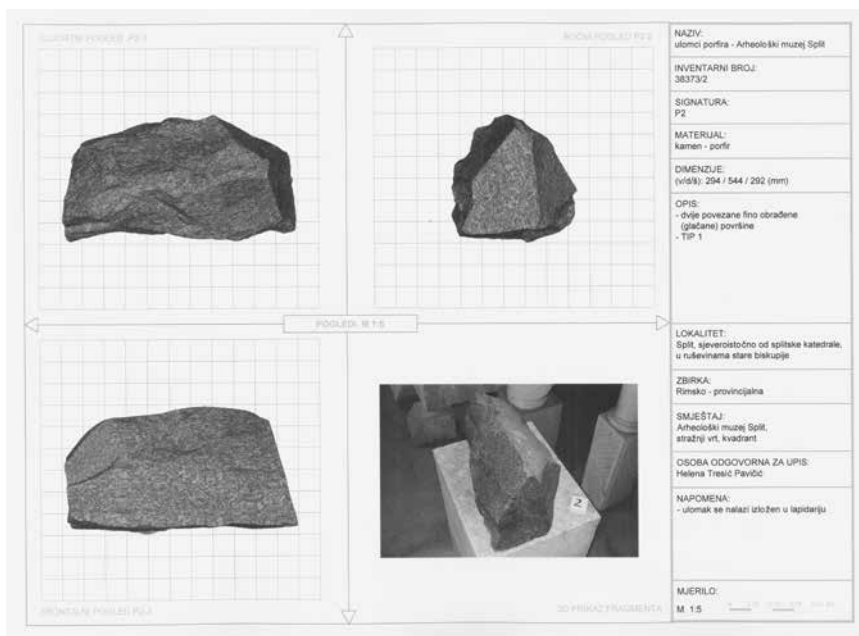
U Palači je nađeno još ulomaka porfira,⁴³ stupova,⁴⁴ zidnih oplata ili dijelova podnog *opus sectile* iz Dioklecijanova vremena, koji se dijelom koristio u kasnijim razdobljima.⁴⁵ Čini se da obrada ulomaka iz najnovijih istraživanja Katedrale neće dati odgovor na pitanje o izgledu Dioklecijanova sarkofaga, ali možda hoće, decidirano, na ono o njegovu smještaju unutar mauzoleja i vremenu njegova uklanjanja.

⁴³ Prema obavijesti dr. sc. Vanje Kovačić, u najnovijim su istraživanjima katedrale 2017. g. nađeni ulomci porfira, od kojih ni jedan s bridom, u prostoru između kupole kripte i gornjeg poda. Dijelom su bili izloženi u palači Skočibučić Lukaris na izložbi *Nova istraživanja splitske katedrale*, 2017. g., u organizaciji Konzervatorskog odjela u Splitu i Splitsko-makarske nadbiskupije.

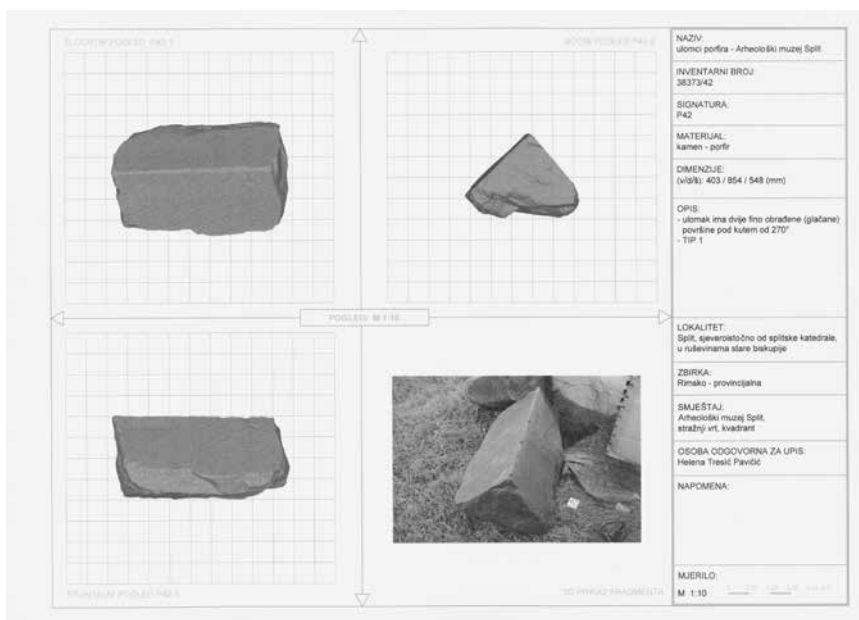
⁴⁴ I. Mirnik, »Roman Architectural Fragments«, *Diocletian's Palace. American-Yugoslav Joint Excavations* 6, Dubuque 1990., 5-56, 11, X.70.X.A1, X.70.VI.106; K. Marasović, D. Matetić Poljak, »Upotreba dekorativnog kamena u Dioklecijanovoj palači u Splitu«, *Histria Antiqua* 19, Pula 2010., 89-100, 91, bilj. 18, 19.

⁴⁵ J. Marasović, T. Marasović, S. McNally, J. Wilkes, *Diocletian's Palace. Joint Excavations in Southeast Quarter* 1, Split 1972., 26, T. 15a; I. Mirnik, *op. cit.* (44), 6, 22-24, sl. 3; S. McNally, »Joint American-Croatian Excavations in Split (1965-1974)«, *Antiquité tardive* 2, Paris 1994., 107-121, 110-111, 114-115, bilj. 13, 19, 30, 38; J. Belamarić, *op. cit.* (12), 42; D. Čerina, »Unutrašnja dekoracija«, u: F. Oreb, ed., *Ad basilicas pictas*, Split 1999., 35-40, 38, sl. 16; K. Marasović, D. Matetić Poljak, *op. cit.* (44), 95, 97, sl. 10, 11; V. Delonga i M. Bonačić Mandinić, »Faza I. Izvorno stanje«, u: Vedrana Delonga i suradnici, *Prije sjećanja. Arheološka istraživanja u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače u Splitu, 1992. godine, I. dio*, Split 2014., 133-139, 136, sl. 139a, b; V. Delonga, M. Bonačić Mandinić, *op. cit.* (16), 148, bilj. 116; A. Sunko Katavić, »Antički kameni spomenici (arheološka istraživanja u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače u Splitu, 1992. godine)«, u: Vedrana Delonga i suradnici, *Prije sjećanja. Arheološka istraživanja u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače u Splitu, 1992. godine, I. dio*, Split 2014., 237-244, 241-242, sl. 11, 13; A. Sunko Katavić, »Kamen«, u: Vedrana Delonga i suradnici, *Prije sjećanja. Arheološka istraživanja u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače u Splitu, 1992. godine, II. dio*, Split 2014., 7-26, T. IV, 17, 18.

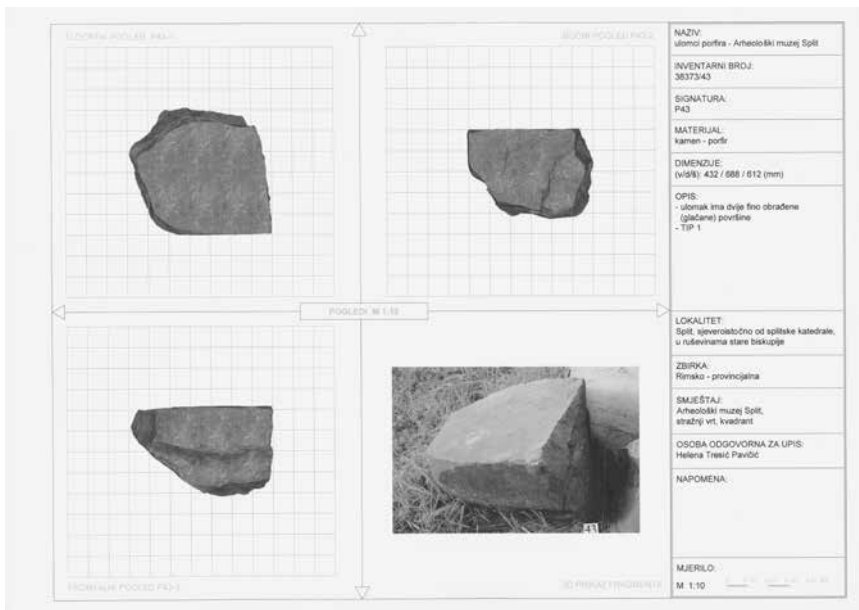

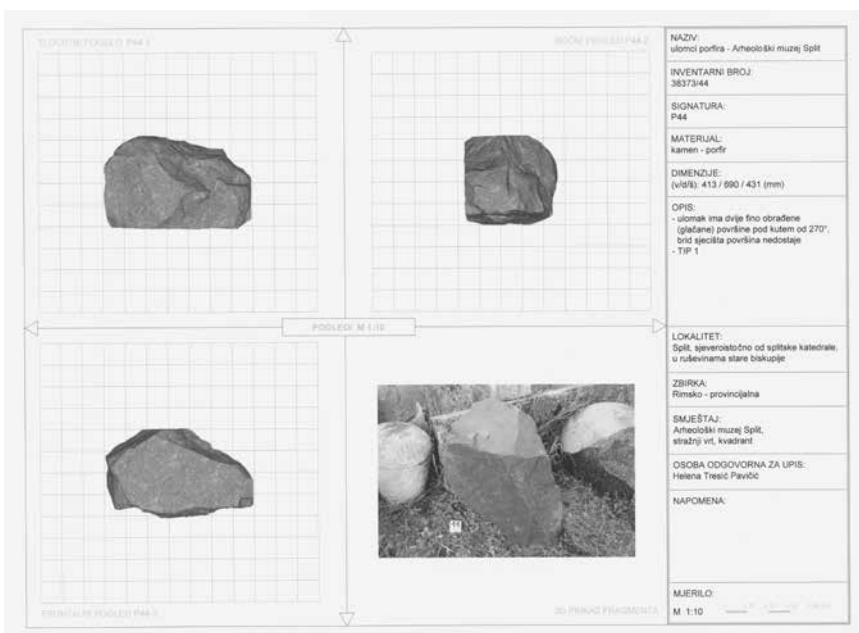
Katalogski prikaz 3D-skeniranih ulomaka porfira, Arheološki muzej u Splitu, 2011; inv. br. AMS-38373/2, vjerojatno vrh pokrova Dioklecijanova sarkofaga

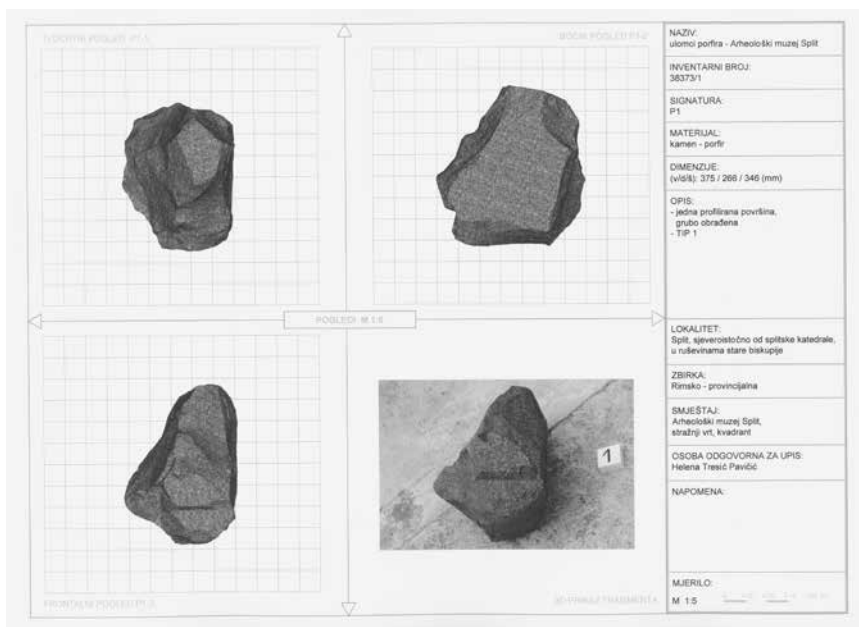
Katalogski prikaz 3D-skeniranih ulomaka porfira, Arheološki muzej u Splitu, 2011; inv. br. AMS-38373/42, ulomak čije se uglačane površine sijeku pod pravim kutom

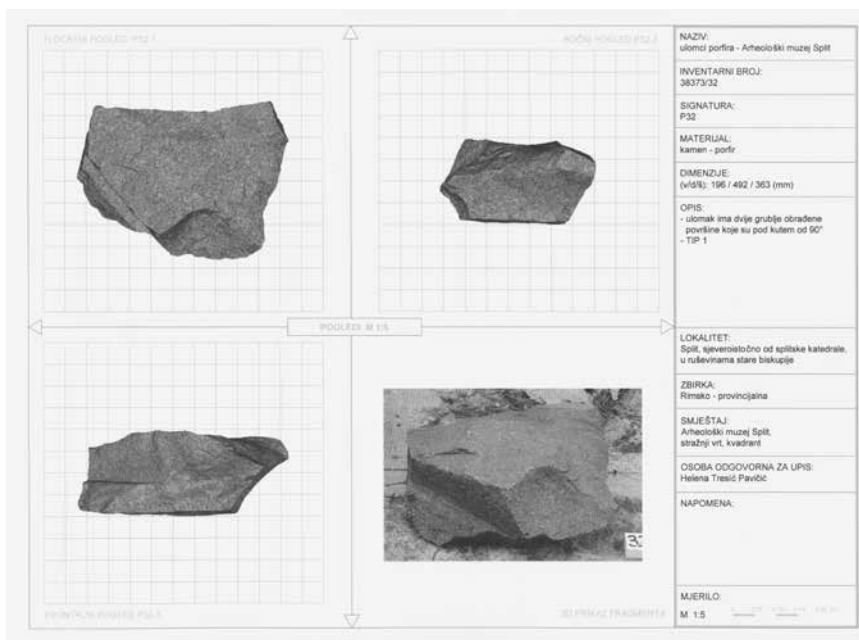
Kataloški prikaz 3D-skeniranih ulomaka porfira, Arheološki muzej u Splitu, 2011; inv. br. AMS-38373/43, ulomak čije se uglačane površine sijeku pod pravim kutom

Kataloški prikaz 3D-skeniranih ulomaka porfira, Arheološki muzej u Splitu, 2011; inv. br. AMS-38373/44, ulomak čije se uglačane površine sijeku pod pravim kutom

Kataloški prikaz 3D-skeniranih ulomaka porfira, Arheološki muzej u Splitu, 2011; inv. br. AMS-38373/1, ulomak s profiliranom površinom

Kataloški prikaz 3D-skeniranih ulomaka porfira, Arheološki muzej u Splitu, 2011; inv. br. AMS-38373/32, ulomak s profiliranom površinom

DIOCLETIAN'S PORPHYRY SARCOPHAGUS (?)

Zrinka Buljević

Diocletian was divinised after his death, which took place between 313 and 316, and was buried in the mausoleum of his Split residence. From the credible Roman historian Ammianus Marcellinus (*Res gestae* XVI, 8, 3-7), from his description of a plot that included fornication, false accusations of theft of the purple curtain from Diocletian's grave and an execution, we learn that his tomb was still not desecrated in the mausoleum in 356, at the time of Emperor Constantius II. In 356 Constantius II promulgated two laws against paganism in which the making of sacrifices and using the temples for cult purposes were banned under pain of death. In the same year, however, he also issued a law strictly forbidding the desecration of graves. Nenad Cambi, following Kähler, hypothesises that his tomb was a porphyry sarcophagus, with a lid in the form of a roof with two pitches, located in the eastern rectangular niche of the cella, removed, and smashed to pieces in the 5th or 6th century after the mausoleum was converted to Christian use.

According to I. Basić the mausoleum in which the emperor's grave was housed in a cell or in a crypt, survived until the 6th century, without any important modifications, at which time it was converted into a church. He thinks that the emperor's mortal remains were removed only when the Christians took over the mausoleum, probably in the mid-6th century, at the time of the Emperor Justinian, when it was consecrated as a Christian cult structure meant for the celebration of SS. Cosmas and Damian. E. Marin believes that the sarcophagus was destroyed during the destruction of the Split Palace by Totila the Ostrogoth in 549, after which the mausoleum was closed until it was repurposed as church, or cathedral, in the 1st half of the 7th century.

F. Bulić hypothesised that Diocletian was buried in a porphyry sarcophagus located in the centre of the cella of the mausoleum, while the eastern semicircular niches had probably been intended for the sarcophagi of his wife and daughter. In the porphyry fragments found around the mausoleum were parts of the architecture of the palace, not bits of a sarcophagus. H. Kähler held that the emperor was buried in a non-figural porphyry sarcophagus smashed when the mausoleum was being converted to a church, the remains of it being kept among other porphyry fragments in the yard of the Archaeological Museum in Split. He supposed that it was of the same shape as sarcophagi from Constantinople. E. Marin last published descriptions of porphyry fragments that might have been parts of a sarcophagus transported from the burned-down Old Bishop's Place, in the opinion that these were the same parts that Bulić had found. Three fragments might have been at the top of the lid, one of which is a possible acroterium, with smoothed surfaces at a right angle; one is a fragment of the top of a roof with smoothed surfaces at an obtuse angle; and two are moulded fragments of the possible lower part of the chest. The key fragment is that the surfaces of which intersect at an obtuse angle. Marin too accepts Kähler's interpretation of the shape of the sarcophagus with a lid shaped like a dual pitched roof, of the kind that were common in the Constanti-

ne period and are kept in Constantinople; M. Klein holds that this is the fragment of the lid of probably Diocletian's sarcophagus, while G. Koch says it is to do with a smooth chest of a sarcophagus with a lid in the shape of a roof imported from Alexandria. If these are indeed fragments of a sarcophagus, Marin sees in the three fragments the smoothed surfaces of which meet at a right angle parts of a different, similar sarcophagus; in the two fragments with mouldings, he sees the foot of one of two sarcophagi – Diocletian's or, perhaps, Prisca's. He is willing to accept both hypotheses concerning the location of Diocletian's sarcophagus, that of Bulić, in the centre of the cella, and Kähler's, in the eastern niche, with Prisca's in the right lateral niche.

These porphyry fragments, from among some sixty, are kept in the Archaeological Museum in Split, where they were systematically processed in 2011 to determine what they belonged to. All the fragments were photographed and 3D-scanned with a high precision scanner (0.2 mm), a Konica Minolta VI-910, in order for us to be able to put the volumes together to show the unit that they might have belonged to. But by manipulation of the fragments, no fit was obtained. The character of the fractures indicates deliberate smashing. According to the colour and texture of the fragments, three types of porphyry can be distinguished. Here the fragments with worked or smoothly polished surfaces of light porphyry with small white grains in the structure of the material, type 1 porphyry, the surfaces of which intersect at right or obtuse angles are distinguished from the profiled fragments. Fragment inv. no. AMS-38373/2, the surfaces of which intersect at an obtuse angle, might be a part of the lid of a sarcophagus. Fragments inv. no. AMS-38373/42, AMS-38373/43, AMS-38373/44 the surfaces of which intersect at a right angle might be fragments of a sarcophagus. If they were parts of a sarcophagus, then two profiled fragments, inv. no. AMS 38373/1 and AMS-38373/32 and might be fitted into its base. But we would remark that these fragments are not well polished, unlike those mentioned above. The surfaces of the key fragment, that which Kähler hypothesised to have been a fragment of Diocletian's sarcophagus, which later researchers have followed, which we have exhibited in the lapidarium (inv. no. AMS-38373/2) intersect at an obtuse angle of 110° to $106^{\circ} 53'$. This imaging revealed nothing essentially new, the fragments of the possible sarcophagus do not join on any single surface, the only thing is that they have been documented. It is to be expected that Diocletian was after all buried in a porphyry sarcophagus. Only the fragment the surfaces of which cut at an obtuse angle suggests the possibility, for it is impossible to imagine any other architectural form the surfaces of which cut at this angle. Considering all that is said, we cannot, alas, confirm the hypothesis that the other porphyry fragments in the Archaeological Museum in Split are parts of a sarcophagus, and cannot conclude even which other architectural form these fragments might belong to.